

Teritoriul și spațialitatea juridică a statului (II)

Legal territory and spatiality of the state (II)

(Sfârșit. Început în nr. 1/2017)

CZU 342.15/.3(478)

Boris NEGRU,
doctor în drept, profesor universitar,
Academia de Administrare Publică

Alina NEGRU,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Academia de Studii Economice din Moldova

SUMMARY

The judicial space determines the limits within which the action of the law extends in relation to a certain territory. Being the expression of the state's sovereignty, which proclaimed it, the law limits, adapts its judicial effects within the territory of the state. The law, and, the legal rules, especially, is the characteristic of is the coordinate of the spatiality, as there cannot be and there is not a universal legislator of all states. The judicial space is characterized by certain attributes as: 1) exclusive or sovereign public power (sovereignty) on the entire territory of the state; 2) state structure; 3) integrity, homogeneity, continuity; 4) its territorial limits; 5) its systemic nature; 6) inner unity; 7) external unity. The mentioned attributes characterize the essence of the judicial space, regardless the form and the regime of the government, state organization form and political regime of the state.

Keywords: *the judicial space, territory, coordinate of the spatiality, the regime of the government, state organization, political regime, state structure.*

REZUMAT

Statutul juridic determină limitele în interiorul cărora se extinde acțiunea legii în raport cu un anumit teritoriu. Fiind expresia suveranității statului care a edictat-o, legea se limitează, își ajustează efectele juridice la teritoriul aparținând statului. Dreptului, în general, normelor juridice, în special, le este caracteristică coordonata spațialității, căci nu poate fi și nici nu există un legiutor universal, un legiutor al tuturor statelor. Spațiului juridic îi sunt caracteristice anumite atribute, cum ar fi: 1) puterea publică exclusivă sau suverană (suveranitatea) asupra întregului teritoriu al statului; 2) structura de stat; 3) integritatea, omogenitatea, continuitatea; 4) limitarea sa teritorială; 5) natura sa sistemică; 6) unitatea internă; 7) unitatea externă. Atributele menționate caracterizează esența spațiului juridic, indiferent de forma și regimul de guvernământ, de forma de organizare statală, de regimul politic al statului.

Cuvinte-cheie: *statut juridic, teritoriu, spațialitate, regim de guvernământ, organizare statală, regim politic, structură de stat.*

D. Limitarea teritorială

Orice sistem juridic este dislocat într-o anumită spațialitate care se întinde pe un teritoriu și e limitată de anumite frontiere. Această rezultă din însăși natura teritoriului. Funcția acestuia este aceea de a limita acțiunea efectivă a guvernanților. Teritoriul dă, așadar, măsura întinderii autorității statului; el circumscrie puterea de a comanda, idee exprimată în maxima latină: *leges valent extra territorium statuentis* (legile nu acționează în afara teritoriului pentru care au fost făcute).

Prevederile normativ-juridice ale statului se răsfrâng asupra teritoriului statului și nu ies din limitele acestuia. Sistemul dreptului național este strâns legat de teritoriul statului. În același timp însă spațialitatea juridică a statului este mai mare (chiar și în sens fizic și geografic) decât teritoriul statului. Spre deosebire de acele elemente componente ale teritoriului de stat, în limitele căruia se exercita suveranitatea deplină și exclusivă, statele cu deschidere la mare exercită *asupra unor spații marine*, situate dincolo de limita exterioară a mării teritoriale, *anumite drepturi suverane*, precis determinate. Aceste spații sunt: *zona contiguă, zona economică exclusivă și platoul continental*. [20, p. 229-234]

În lumina art. 33, alin. 2 al Convenției din 1982, [27] zona contiguă reprezintă fâșia de mare adiacentă mării teritoriale, care se întinde dincolo de limita exterioară a acesteia până la o distanță maximă de 24 mile marine în larg, măsurată de la limitele de bază ale mării teritoriale. În acest spațiu statul riveran este autorizat să exercite controlul pentru prevenirea încălcării legilor și regulamentelor sale vamale, fiscale, sanitare și a celor privind regimul de trecere a frontierei.

Spațiul marin denumit *zona economică exclusivă* a apărut și s-a impus relativ nu de mult. În acest spațiu, cu o lățime de 188 mile măsurate de la limita exterioară a mării teritoriale (sau 200 mile măsurate de la liniile de bază ale mării teritoriale), statul riveran are drepturi suverane numai în ceea ce privește *explorarea, conservarea și gestionarea*

resurselor naturale, biologice și nebiologice.

Platoul continental (platforma continentală) reprezintă, din punct de vedere geologic, prelungirea naturală a țărmului, care coboară în pantă ușoară sub apele mării, până la marginea continentală, unde marea nu atinge, de regulă, adâncimi mai mari de 150-200 m, după care începe toluzul continental abrupt, spre marile adâncimi ale mărilor și oceanelor. În ceea ce privește regimul juridic al platoului continental, statul riveran exercită asupra acestui spațiu „drepturi suverane de explorare a resurselor sale naturale” art. 77 al Convenției din 1982 stabilește că aceste resurse pot fi: a) zăcăminte de hidrocarburi (țigeti, gaze) sau de origine minerală; b) specii sedentare de organisme vii care trăiesc în această zonă. [28]

Statul riveran are, de asemenea, dreptul de a construi și implementa în platoul continental insule artificiale și alte instalații destinate explorării sau exploatării resurselor acestei zone.

Zonele contiguă, economică exclusivă și platoul continental intră și fac parte din *spațialitatea juridică* a statului respectiv.

Merită atenție și următoarele. În unele state (Grecia, Ungaria) se consideră, printr-o ficțiune juridică, că navele maritime și aeronavele fac parte din teritoriul statului. Doctrina juridică din țara noastră nu se pronunță expres asupra acestei probleme. Și totuși, e cazul să facem referință la legislația penală. Alin. (5) al art. 11 al Codului Penal al Republicii Moldova, concretizând aplicarea legii penale în spațiu, prevede următoarele: „Infrațiunile comise în apele teritoriale și în spațiul aerian al Republicii Moldova se consideră săvârșite pe teritoriul Republicii Moldova. Persoana care a săvârșit pe o navă maritimă sau aeriană, înregistrată într-un port sau aeroport al Republicii Moldova și aflate în afara spațiului acvatic sau aerian al Republicii Moldova, poate fi supusă răspunderii penale în conformitate cu prezentul cod dacă în tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte nu se dispune altfel”. În aceeași ordine de idei, alin. (6) al art. 11 al Codului Penal specifică: „În baza prezentului

cod, sunt supuse răspunderii penale și persoanele care au săvârșit infracțiuni la bordul unei nave militare maritime sau aeriene aparținând Republicii Moldova, indiferent de locul ei de aflare”. [29]

Din cele menționate, putem concluziona faptul că navele aeriene și maritime, de altfel, ca și teritoriul dislocării unor misiuni diplomatice permanente la nivel de ambasade, consulate, oficii diplomatice fac parte din spațialitatea juridică a statului respectiv.

E. Natura structural-sistemică a spațialității juridice

Ca fenomen social, spațialitatea juridică se caracterizează printr-o structură complexă și sistemică. Sistemul spațial nu este un simplu conglomerat de părți componente, ci constituie un ansamblu de elemente aflate în interacțiune.

Întrucât din cele spuse rezultă că sistemul este constituit din elemente (cel puțin, două), aflate în interacțiune, o înțelegere corectă a sistemului presupune analiza inițială a categoriilor de „*element*” și „*interacțiune*”.

Categoria de element se referă la orice obiect, fenomen, proces etc. Elementul constituie o parte componentă a unui tot întreg. De exemplu, omul e un element al unei comunități, norma juridică e un element al dreptului, articolul e un element al actului normativ juridic etc.

În ceea ce privește categoria de *interacțiune*, chiar și studiul superficial al realității ne convinge de faptul că nimeni și nimic nu este izolat, solitar. Toate fenomenele, obiectele, lucrurile se află în legătură strânsă, în acțiuni reciproce, fiind condiționate reciproc.

Referindu-ne la caracterul sistemic al spațialității juridice, constatăm următoarele.

Caracterul sistemic al spațialității juridice e determinat de elemente de două niveluri:

- în primul rând, e vorba de structura condiționată de caracterul unitar al Republicii Moldova ca stat;
- în al doilea rând, e vorba de structura condiționată de ierarhizarea strictă a actelor normativ-juridice.

Caracterul unitar al Republicii Moldova, ca stat, nu exclude diferențierea elementelor ce formează spațialitatea juridică a statului, în ansamblu. Aceasta include: spațiul juridic *social*, spațiul juridic *local*, spațiul juridic *individual*.

Spațiul juridic social e spațiul care include societatea în ansamblu. Subiecți ai spațiului juridic social pot fi doar acele formațiuni care reprezintă societatea în ansamblu. La asemenea subiecți se atribuie, în primul rând, poporul și statul. Noțiunea de popor și noțiunea de stat, privite sub aspect juridic, apar ca subiecte distincte de drept. Statul este, într-o accepțiune largă, o entitate compusă din teritoriu, populație și suveranitate, iar într-un sens mai restrâns, o formă superioară de organizare a poporului, constituit din aparatul statal ce exercită puterea. Poporul deține puterea politică și, pentru a o exercita, formează statul ca sistem de autorități publice. Acest statut distinct al poporului și al statului rezultă expres din conținutul art. 2 al Constituției Republicii Moldova. [5] Scopul acestui articol constituțional constă în a defini și indica, în primul rând, poporul – instanță deținătoare de autoritate legitimă, căreia îi aparține suveranitatea națională. În al doilea rând, se are în vedere aparatul statului – organism, având capacitatea de a da norme, a asigura executarea lor și de a supune orice și pe oricine la respectarea voinței poporului pe care îl reprezintă și în baza mandatului căruia acționează. De altfel, aparatul de stat întrușipează, în sens direct, puterea statului. [30, p. 33]

Spațiul juridic local e spațiul care include o parte a societății. Se știe că activitățile care se desfășoară într-un stat implică o organizare la nivel general, național, precum și la nivel local. Pentru a asigura ordinea și, mai ales, pentru a se da o direcție convergentă eforturilor întreprinse la nivel local, apare necesitatea ca toate acțiunile statale, generale să fie realizate uniform în toate localitățile. Aceste măsuri organizatorice se desfășoară, prin intermediul autorităților publice locale, în unitățile administrativ-teritoriale. Alin. (1) al art. 110 al Con-

stituției prevede: „Teritoriul Republicii Moldova este organizat, sub aspect administrativ, în de sate (corect ar fi fost de utilizat nu noțiunea „sate”, ci „comune”. Anume comuna este unitatea administrativ-teritorială - *aut.*), orașe, raioane și unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. În condițiile legii, unele orașe pot fi declarate municipii”. Autoritățile publice locale sunt consiliile locale alese și primarii aleși, care activează în comune, orașe și raioane. În unitatea teritorială autonomă Găgăuzia activează organe reprezentative (Adunarea Populară a Găgăuziei, Bașcanul, consiliile și primarii aleși).

În climatul determinat de reorientarea politică și economică, Republica Moldova a optat pentru promovarea principiilor inspirate din Carta Europeană „Exercițiul autonom al puterii locale”. [31] Aceste principii sunt reflectate și în Constituția noastră: „Administrația publică în unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilității autorităților administrației publice locale și ale consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit” (alin. (1) al art. 109 al Constituției Republicii Moldova). [5]

Organele locale care se bucură de autonomie reprezintă structuri intermediare, interpușe între individ și stat, determinând reguli adecvate fiecărui cadru geografic, personalizând autoritatea statală în funcție de problemele locale.

În această ordine de idei, e clar faptul că spațiul juridic local e constituit din teritoriul unității administrativ-teritoriale, unde și are loc realizarea practică a obiectivelor statale. Actele normativ-juridice, adoptate în aceste spații, au ca scop organizarea executării Constituției și legilor.

Spațialitatea juridică nu va fi interpretată complet, dacă nu vom caracteriza acel spațiu, care, ca un veșmânt, e legat de om, determină individualitatea și personalitatea acestuia. Renumitul jurist rus P. I. Novgorodțev scria: „Cunoaștem personalitatea nu ca ceva izolat, aparte, ci ca cel care conviețuiește în societate, în ea săvârșindu-și calea sa de viață și, de

aceea, inevitabil, se impune manifestarea sa dublă: individuală și socială... Personalitatea și societatea nu sunt două substanțe solitare, ce se contrapun una alteia, ele cresc dintr-o rădăcină și tind spre aceeași lumină”. [32, p.165-166]

Spațiul juridic individual e strâns legat de spațiul juridic social și de cel local. În același timp, el își are și trăsăturile sale proprii, specificul său. Din aceste motive și considerăm necesară evidențierea spațiului juridic individual.

Locul spațiului juridic individual, în sistemul spațiului juridic social, diferă în funcție de importanța care i se acordă, în acel sau alt stat, drepturilor și libertăților omului. În literatura juridică, pe bună dreptate, se afirmă: „Dacă până la mijlocul secolului trecut se considera că tot ceea ce ține de drepturile omului, în exclusivitate e o problemă internă a fiecărui stat, acum, peste tot, se recunoaște faptul că gradul de respectare, de promovare a drepturilor omului determină, pe arena internațională, gradul de credibilitate a statului respectiv”. [33, p.144] Se pare că, în sfârșit, omenirea a receptat pe deplin mesajul Declarației Universale a Drepturilor Omului în sensul căruia „ignorarea și disprețuirea drepturilor omului au dus la acte de barbarie, care revoltă conștiința oamenilor” și că „recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume”. [34]

Această schimbare de atitudine exprimă un pas enorm făcut de om în vederea soluționării problemei care a fost permanent un obiect de interes sporit și anume ceea ce ține de rolul și locul omului în ansamblul structurilor economice, politice, sociale și culturale. Un asemenea interes enorm față de problema în cauză, considerată, pe drept cuvânt, „religie a sfârșitului de secol”, [35] e condiționată și de faptul că edificiul constituțional al oricărei țări este cu siguranță sortit prăbușirii, dacă principala coloană de susținere a acestuia – drepturile și libertățile omului – nu este reală și durabilă. [36, p. 490]

Omului i se recunoaște capacitatea și lui i se impune obligațiunea socială nu numai de a realiza, ci și de a crea norme, nu numai de a se supune acestor norme, ci și de a lua decizii proprii. [37] Și, în aceeași ordine de idei: „Drepturile individuale conțin toate o trăsătură generală: ele limitează drepturile statului... Statul trebuie să se abțină de la amestecul în domeniile cunoscute, pentru a oferi un spațiu cunoscut activității personale.” [38]

Spațiul juridic individual constituie o formă necesară și inerentă pentru existența omului ca posesor al unui complex de attribute importante din punct de vedere juridic. Acest spațiu poate fi privit în același context ca și spațiu fizic sau psihologic al omului. Astfel, starea omului care locuiește într-o odaie luminoasă și spațioasă diferă cu mult, spre bine, de starea omului care timp îndelungat locuiește într-o odaie întunecoasă și strâmtă, cu plafon jos. În transportul obștesc, îndeosebi în orele de „vârf”, spațiile fizice și psihice ale oamenilor se micșorează brusc, comportamentul lor devine mai slab controlat, apare iritarea, oboseala, crește agresivitatea și, ca urmare, în virtutea unor împrejurări, pot conduce mai ușor la diverse deviate, pe care omul nu le-ar fi făcut în condițiile normale. [39, p.118]

Conținutul spațiului juridic individual e constituit din exigențele, cerințele, pretențiile pe care omul le înaintează și le pretinde de la alții și de la sine însuși. Prin intermediul acestora omul evidențiază obiectele concrete pe care tinde să le primească, înaintând dreptul său asupra lor. Spațiul juridic individual se prezintă ca un sistem de diferite exigențe, cerințe, revendicări, desemnând, totodată, modalitățile de organizare și dobândire a acestora. Evident, acestea au dreptul la existență doar în măsura în care se încadrează în limitele legii. Astfel, spațiul juridic individual e punctul de tangență a dreptului subiectiv cu cel obiectiv.

Ne-am referit la caracterul elementar ce constituie spațialitatea juridică în condițiile statului unitar. O altă problemă, care nu poate fi neglijată, este ceea ce ține de structura condiționată de ierarhizarea strictă a actelor

normativ-juridice și a normelor juridice înseși pe care acestea le conțin.

Natura juridică a actelor normative într-un stat este bazată pe următoarele principii: a) organele unui stat au o *competență* (capacitate de a edicta acte normative) care este *diferită*; b) forța juridică a fiecărui act normativ depinde de competența organului care l-a emis; c) deoarece fiecare act normativ are o anumită forță juridică, există o ierarhie a actelor normative; d) datorită acestei ierarhii un act emis de către un organ inferior trebuie să fie *subordonat* oricărui act emis de către organul superior. [40, p. 23] Astfel, normele juridice pot acționa la nivelul întregii societăți, fapt ce le conferă un spațiu juridic mai larg, dar ele pot acționa și la nivelul teritoriului unei unități administrativ-teritoriale sau chiar la nivelul unei organizații, întreprinderi, instituții. Acest lucru însă nu le scutește de obligativitatea lor sistemică de a acționa ca un tot întreg și de a asigura o ordine ierarhizată și coordonată.

F. Unitatea internă economică, politică, ideologică a spațialității juridice

Unitatea internă a spațialității juridice se asigură prin faptul că într-un stat poate exista doar un singur sistem juridic, un sistem de drept unic. Unitatea spațialității juridice e determinată de *supremația* Constituției.

Supremația este calitatea specifică a Constituției, datorită căreia aceasta se situează în vârful piramidei instituțiilor politico-juridice dintr-o societate organizată în stat. Constituția este și sursa tuturor reglementărilor interne ale statului în domeniile: economic, politic, social și juridic. Supremația Constituției nu este o categorie strict juridică, ci una politico-juridică, o noțiune complexă care cuprinde trăsături și elemente politice și juridice, situate pe o poziție superioară, în întregul sistem de drept al țării. [30, p. 90]

Din punct de vedere material, Constituția este supremă în sistemul juridic al statului, deoarece:

- legitimează puterea, organizând și orientând voințele și acțiunile individuale sau colective în crearea voinței de stat;

- conferă guvernanțelor autoritate, îndreptându-le deciziile luate și garantând aplicarea acestora;

- determină funcțiile și atribuțiile ce revin autorităților publice;

- consacră drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale, conduce și dirijează raporturile dintre cetățeni, dintre autorități, dintre autoritățile publice și cetățeni;

- indică sensul și scopul activității statale, valorile politice, ideologice și morale sub al căror semn este organizat și funcționează sistemul politic;

- reprezintă temeiul și garanția esențială a ordinii de drept;

- este reperul necesar aprecierii validității tuturor actelor și faptelor juridice etc.

Toate elementele menționate converg spre concluzia ce denotă supremația *materiale* a Constituției, în sensul că ea este cea care stabilește și organizează competențele. [41, p. 273] La cele spuse, alăturăm și remarcă făcută de autorul rus I. D. Levin, care scria că unitatea puterii statale se manifestă prin faptul că: a) competența cumulativă a organelor statului cuprinde toate atribuțiile necesare pentru realizarea funcțiilor statului; b) organele diferite ce fac parte din acest sistem nu pot prescrie unora și acelorași subiecți, în unele și aceleași circumstanțe, reguli de comportament ce se exclud reciproc. [42, p. 64]

Cazurile de existență și acțiune în limitele unui și aceluiași stat, a sistemelor paralele de drept (Quebec în Canada, Taiwan în China, Scoția din Marea Britanie ș. a.) sunt excepții de la regula generală. Ele sunt condiționate de specificul dezvoltării istorice și de structura de stat a diferitelor țări și doar confirmă regula generală și tendința de orientare internațională pentru triumful tezei: „*Un stat - un singur sistem de drept*”.

Un alt factor obligatoriu, care asigură unitatea internă a spațialității juridice, îl constituie unitatea reglementării normativ-juridice a problemelor economice. Nu e posibilă o spațialitate juridică unitară fără o *spațialitate economică unitară*.

Unitatea spațiului economic al statului se

asigură, de asemenea, prin sistemul financiar-creditar, sistemul fiscal, sistemul vamal etc.

Constatăm, cu regret, faptul că în condițiile Republicii Moldova, din cauze indicate anterior, nu există nici unitatea spațiului politic, nici unitatea spațiului economic. O problemă aparte și extrem de controversată este și problema *unității ideologice* a statului. Constituția Republicii Moldova consfințește *principiul pluralismului politic* (art. 5). [43] Pluralismul politic este un sistem politic în cadrul căruia puterea se exercită prin organizații social-politice și alte formațiuni obștești care cooperează și se echilibrează unele pe altele. În urma acestor colaborări se realizează compromisurile politice. Într-un sens mai profund, pluralismul politic nu este, pur și simplu, o pluralitate de grupuri organizate, ci o *suveranitate divizată*, care admite principiul separării puterilor în stat. [43, p.188]

E semnificativă și prevederea alin. (2) al art. 5 al Constituției: „Nicio ideologie nu poate fi instituită ca ideologie oficială a statului”. [43] Această prevedere constituțională are menirea de a garanta democrația, de a interzice instituirea unei ideologii oficiale a statului, de a garanta realizarea principiului pluralismului politic și ideologic. Instituirea unei ideologii unice și oficiale a statului poate degenera foarte ușor la instituirea unui regim dictatorial, totalitar.

Vorbind de *unitatea ideologică a statului* nu avem în vedere negarea pluralismului politic. Se consideră un lucru firesc ca oricărui cetățean să-i fie garantată libertatea gândirii, a opiniei. Se consideră firească și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil. Acestea însă nu pot fi absolutizate. Nu întâmplător Constituția stabilește, de asemenea, că „sunt interzise și pedepsite prin lege contestarea și defăimarea statului și a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică, precum și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional” (alin. (9) al art. 32 al Constituției Republicii Moldova). [5]

G. Unitatea externă a spațialității juridice

Spațialitatea juridică e privită ca un fenomen unitar și în afara teritoriului statului, în relațiile internaționale. Spațialitatea juridică nu poate fi obiect de influență din partea puterii legislative, executive sau judecătorești a altui stat. Formal, doar prevederile dreptului internațional public pot influența asupra deciziilor luate de structurile statale. Acest lucru e condiționat de următoarele.

Viața internațională presupune colaborarea și cooperarea statului în multiple domenii. În fiecare stat sunt emise norme juridice care permit subiectelor de drept intern să încheie tranzacții negociate și care cuprind clauze obligatorii. În cazul cooperării internaționale, regulile se concretizează în tratate, acorduri, convenții, pacte etc., care trebuie să fie întocmite astfel încât să respecte pe deplin normele și principiile unanim recunoscute ale dreptului internațional.

Totodată, dreptul internațional a formulat norma-principiu, conform căreia pacta sunt servanda (*tratatele trebuie respectate*). De acest principiu se conduce și Republica Moldova. Astfel, conform alin. (1) al art. 8 al Constituției, „Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional”. [5] În aceeași ordine de idei, reamintim prevederile art. 4 al Constituției Republicii Moldova privind coraportul reglementărilor dreptului național și internațional în domeniul drepturilor omului. [5]

Prin faptul că Republica Moldova se obligă să respecte principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional, se obține o *supremație* a acestora față de dreptul intern, adică față de legile organice, ordine și de actele subordonate legilor. Totodată, această formulare nu înseamnă nicidecum consacrarea superiorității dreptului internațional general asupra prevederilor Constituției. Superioare normelor Constituției sunt numai reglementările internaționale ce decurg din pactele și tratatele la care Republica Moldova este parte și numai în măsura în care ele se referă la drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Această prevedere constituțională are menirea de a arăta că, atunci când s-a dorit consacrarea supremației dreptului internațional asupra dreptului intern, aceasta s-a făcut expres prin introducerea unei dispoziții constituționale. [30, p. 102-103] Astfel, tratatele, acordurile, pactele etc. internaționale, acceptate de către statul nostru, devin izvoare de drept și se includ în sistemul legislativ, iar normele juridice ale acestora fac parte din sistemul dreptului Republicii Moldova.

În Convenția de codificare a dreptului tratatelor, în art. 29 se spune, expres: „Dacă din conținutul tratatului nu reiese o intenție diferită sau, dacă aceasta nu este stabilită pe altă cale, un tratat leagă pe fiecare din părți cu privire la întregul său teritoriu”. Expresia „cu privire la teritoriu” semnifică faptul că tratatul „se aplică pe teritoriu, are efecte asupra teritoriului, are legătură cu teritoriul ș. a.” [44, p. 667] Din cele spuse rezultă faptul că spațialitatea juridică, ca o categorie unitară, se manifestă și în relațiile internaționale ale statelor.

BIBLIOGRAFIE

1. DELEANU, I. Drept constituțional și instituții politice. Tratat, vol. II, Editura Europa Nova, București, 1996, 480 p.
2. MEREUȚĂ, M., OSMOCHESCU, N. Aspecte teoretice și practice ale teritoriului de stat și frontierelor în dreptul internațional. Editura AXA, Botoșani, 2007, 285 p.
3. Codul Subsolului Republicii Moldova, *Legea Republicii Moldova nr. 1511-XII din 15 iunie 1993*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1993, nr.11.
4. POPESCU, D., NĂSTASE, A. Drept internațional public. București, Casa de editură și Presă Șansa SRL, 1997, 398 p.

5. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.

6. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova din 23 iunie 1991 „Cu privire la Avizul Comisiei Sovietului Suprem al R.S.S. Moldova pentru aprecierea politico-juridică a tratatului sovieto-german de neagresiune și a protocolului adițional secret din 23 august 1939, precum și a consecințelor lor pentru Basarabia și Bucovina de Nord”. În: M. Cernencu, A. Petrencu, I. Șîșcanu, *Crestomație la Istoria românilor, 1917-1992*, Editura Universitas, Chișinău, 1993, p. 245-249.

7. Legea Republicii Moldova nr. 344-XIII din 23.12. 1994 privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 3-4/51 din 14.01.1995.

8. Constituția Australiei. [accesat 5 ianuarie 2015]. Disponibil:

<https://constitutii.wordpress.com/2013/02/11/constitutia-australiei/>

9. Legea Republicii Moldova nr.108-XII din 17.05.1994 privind frontiera de stat. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 12 din 3.11.1994.

10. CARBONNIER, J. Sociologie juridique. Edition Quadrige /P U F, 2004, 416 p.

11. STROE, C. Compendiu de filosofia dreptului. Editura Lumina Lex, București, 1999, 240 p.

12. ВОЛК, И. В. Право, время и пространство. *Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук*, Москва, 2004, 198 с.

13. DUVERGER, M. Constitutions et documents politique. Paris, P.U.F., 1992, 991 p.

14. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.

15. ARSENI, A. Suveranitatea națională de la construcția teoretică la realizarea juridică, CEP USM, Chișinău, 2013, 188 p.

16. DUGUIT, L. Leçons de droit public general. Paris, Boccard, 1926, 343 p.

17. IONESCU, C. Drept constituțional și instituții politice. Vol.1 (*Teoria generală a instituțiilor politice*), Editura Lumina Lex, București, 1997, 488 p.

18. DĂNIȘOR, D. C. Drept constituțional și instituții politice. Vol. I, Editura Europa, Craiova, 1995, 784 p.

19. STROE, C. Compendiu de filosofia dreptului. Editura Lumina Lex, București, 1999, 240 p.

20. DRĂGANU, T. Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar. Vol. 1, Lumina lex, București, 2000, 416 p.

21. MIGA-BESTELIU R. Drept internațional. Introducere în dreptul internațional public. Editura ALL, București, 1997, 436 p.

22. MALAURIE, P. Antologia gândirii juridice. Humanitas, București, 1997, 375 p.

23. HEGEL, G. W. F. Principiile filosofiei dreptului. Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1969, 392 p.

24. ВЛАЩЕНКО, Н. Коллизийные нормы в советском праве. Иркутск, 1984, 168 с.

25. Constituția Statelor Unite ale Americii din 17 septembrie 1787. În: David P. Currie. *Constituția Statelor Unite ale Americii. Comentarii*. Editura „Nord-Est” S.R.L., Iași, 1992.

26. Declarația cu privire la suveranitatea Republicii Moldova adoptată la 23 iunie 1990 prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.148-XII. În: *Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului Republicii Moldova*, 1990, nr. 8.

27. Convenția ONU din 1982 privind dreptul mării. Adoptată la 10 decembrie la Montego Bay (Jamaica). În: Năstase Adrian, Aurescu Bogdan, Gîrlea Ion. *Drept internațional contem-*

poran. *Texte esențiale*. Universul Juridic, București, 2007, 796 p.

28. Convenția ONU din 1982 privind dreptul mării. Adoptată la 10 decembrie la Montego Bay (Jamaica). În: Năstase Adrian, Aurescu Bogdan, Gîrlea Ion. *Drept internațional contemporan*. Texte esențiale. Universul Juridic, București 2007, 796 p.

29. Codul Penal al Republicii Moldova, Legea Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129 (1012).

30. ARSENI, A., BARBĂLAT, P., CREANGĂ, I., COTOROBAI, M., GURIN, C., NEGRU, B., SUSARENCO, Gh. Constituția Republicii Moldova. Comentată articol cu articol. Vol. 1, Principii generale, Civitas, Chișinău, 2000, 176 p.

31. Carta Europeană: „Exercițiul autonom al puterii locale”. *Adoptată la Strasbourg la 15 octombrie 1985 de statele-membre ale Consiliului Europei*. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.1253-XIII din 16.07.1997. În: *Tratate internaționale*, 1999. Vol.14.

32. НОВГОРОДЦЕВ, П. И. Об общественном идеале, Москва, 1991, 640 с.

33. ОЖЕГОВ, С. И. Словарь русского языка. Под редакцией Н. Ю. Шведовой, Москва, 1988, 921 с.

34. Declarația Universală a Drepturilor Omului. *Adoptată la New York, la 10 decembrie 1948 de Adunarea Generală a O.N.U.*, aderat la Declarație prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 217-XII din 28 iulie 1990.

35. NĂSTASE, A. Drepturile omului - religie a sfârșitului de secol. *Institutul Român pentru Drepturile Omului*, București, 1992, 218 p.

36. NEGRU, B., NEGRU, A. Teoria generală a dreptului și statului, Bons Offices, Chișinău, 2006, 520 p.

37. ДЕНИСОВ, А. И. Теория государства и права. Юридическое издательство Министерства юстиции СССР. Москва, 1948, 540 с.

38. ЭСМЕН, А. Общие основания конституционного права. Санкт-Петербург, 1990, 300 с.

39. СУХАНОВ, В. В. Правовое пространство и его формы. *Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук*, Москва, 2005, 176 с.

40. CIOBANU, D. Introducere în studiul dreptului. Editura Hyperion XXI, București, 1992, 208 p.

41. DELEANU, I. Drept constituțional și instituții politice. Tratat, vol. II, Editura Europa Nova, București, 1996, 480 p.

42. ЛЕВИН, И. Суверенитет. Москва, Юридическое издательство Министерства юстиции СССР, 1948, 375 с.

43. Dicționar politic. *Instituțiile democrației și cultura civică* (Ediția a II-a, revăzută și adăugită). Tămaș, Casa de editură și presă „Șansa”, SRL, București, 1996, 201 p.

44. ANGHEL, I. M. Dreptul tratatelor. Vol. I, Lumina Lex, București, 1993, 634 p.

Prezentat: 13 februarie 2017.

E-mail: irinasili@mail.ru